

...ми нічого не знаємо про його тіло. Здогадуємось,
що воно хворе. Виникає спокуса описати це тіло.

*З ненадрукованого есею-рецензії Сильвестра Васильчука
«Останнє оповідання Михайла Коцюбинського»*

1

Він приплив на острів і застрелився.

2

Він приплив на острів, припнув до берега човна,
дістав з човна рушницю і застрелився.

3

Він приплив на цей маленький безлюдний острів,
розташований майже посередині лісового поліського

озера, припнув до берега човна, дістав із човна рушницю і застрелився.

4

Уже коли припнув човна, він озирнувся. Сонце поволі сідало за ліс, хоча й торкнулося лише вершків дерев, кидало на воду золотаво-червонясті відблиски, і вона здавалася від того теж червоною.

«Як моя кров, коли вона витікатиме», — подумав чоловік, який приплив на човні. (Човен старий, розсохлий, залатане днище: шматки сосни й дуба, в одному місці заткнуто прямокутником соснової кори, по боках у двох місцях просмолено, одним словом, цей човен міг би багато чого розповісти.)

Думка про кров його потішила. Непогана остання думка. Проста і холоднокрровна. Так і повинно бути. Він дістав із човна рушницю, звів курок, торкнувся рукою шматка холодного металу.

5

Ще коли він плив сюди, то побачив, як з-за лісу над озером вилітає журавлиний ключ.

«Чому журавлі, літо ж тільки починається? — подумалось йому. — Ці журавлі несправжні. Вони з моєї уяви. Рядок з ненаписаної поезії. Гм... Треба запам'ятати...»

Він подумав, що це буде останній зблиск пам'яті. Журавлі в його пам'яті проживуть довше, ніж

журавлі в його очах. В очах? Але ж цих журавлів не було...

І тут він подумав, що ці птахи вилітають з осені його душі. Осені, яка не настане. Осені, що минула. Ще один рядок.

Крізь цю осінь парком бігла до нього Ліда. Поли її пальтечка підхоплював осінній вітер. Той вітер силувався її підняти.

Він став налягати на весла. Тільки так можна було втекти від дівчини, яка бігла до нього крізь осінь, крізь листя, крізь шум гілля, з якого листя ще не опало, крізь гілляччя, яке хапало її за руки, крізь хапцу, що виростала з цього гілляччя, крізь туман, сизий і сивий, схожий на велике сіре полотно, на якому проступають обриси цього парку, швидше лісу, де кожне дерево розростається до неймовірних розмірів.

Дівчина, що бігла, ставала дедалі більшою й більшою. Вона доростала до висоти дерев, її руки простягалися над парком-лісом, а поли пальта ставали хмарами.

«Ідіотське прагнення до красивості, — подумав він. — Я ніколи його не позбудуся. Навіть перед смертю. Воно мов той нав'язливий пес у реп'яхах, що йде і йде, проводжає до самого дому, а ти ще довго пам'ятаєш його погляд. Ну що ж, мій пес провів мене до цього острова».

Він знав, що Ліда ніколи не добіжить до нього. А якщо добіжить, то поглине його, немов цей туман ліс, немов осінь поглинула літо, немов... Досить!

Він дістав із човна рушницю. Рушниця була старою, ще з радянських часів. Хтозна, через скільки рук вона пройшла, перш ніж потрапити до нього. А може, й ні. Може, вона належала тільки Петрові? Тобто не Петрові, а Георгієві. Петро теперішній, йому рушниця вже не могла належати.

Він побачив, як чоловік стоїть біля порога й озиряється. Він чогось немовби шукає в хаті, яку збирається покинути. Цей чоловік — він сам.

— Можна я візьму цю рушницю? — зрештою питає він.

— Рушницю? — Ніна подивилася не те щоб здивовано, а так, немовби вони зустрілися після довгої, страшенно довгої розлуки, тільки до радості від зустрічі примішується нерозуміння: навіщо він повернувся?

Він десь уже бачив цей погляд, такий самий погляд, його так зустрічали. Ліда? Ні, то була ця жінка, котра стояла перед ним. Так, він зустрічався саме з Ніною. Чомусь пам'ять йому підказувала, що мало бути тільки з Ніною. Але пам'ять не могла здобути саму суть згадки — де і коли? Де і коли, ось у чому суть. Де і коли?

— Рушницю. — Він шукав поглядом те, що хотів забрати і не міг знайти.

Утім, він знав, де рушниця висить. У коморі, відразу за дверима, на цвяшкові, міцному, як і все у цій хаті. За час життя тут він кілька разів підходив і глядив рушницю своїми довгими тонкими пальцями.

— Навіщо тобі рушниця?

Ніна вже дивилася стривожено. Справді стривожено, сполохано, і це його порадувало. Певне, він цього чекав?

— На пам'ять про тебе. Мушу ж я щось залишити собі на пам'ять.

— Спогад. — Вона кволо посміхається. — Хоча спогади в тебе будуть недобрі. І це закономірно. Я на тебе зовсім не ображаюся. Не ображатимуся, — поправляється вона. — Не ображатимуся за спогади, за слова, які б ти сказав. Усе закономірно.

«Навіщо?» — він не вимовив цього слова.

«Навіщо все це було потрібно?» — таким мало бути продовження запитання.

— Я принесу тобі рушницю, — сказала Ніна й пішла до комори — швидко, поспішно.

Чи йому здалося?

«Тепер я себе обдурюю, — подумав він. — Обдурюю. Обдурюю не спогадом, а перериванням цього спогаду, його спотворенням».

Перед його очима постала червона безформна пляма. Потім вона стала чомусь фіолетовою і почала набувати якихось знайомих обрисів. Обрис острова? Жінки?

Він ще раз озирнувся. Над островом володарювала тиша. Сонце сяде, сховається за лісом ще за якусь годину, а то й дві. Може, почекаати, доки воно сяде, доки над островом розпростає крила вечір, ліпше

ніч, а тоді в темряві зробити те, що задумав? Він все одно зробить. Усе вже вирішено, він відступати не звик, сенсу далі продовжувати фізичне існування його тіла нема, то яка різниця, коли прикласти цю рушницю до грудей?

Різниця була, і він це добре знав. Відтягуючи час, він програвав поєдинок із самим собою. З тим, ким він є. Пострілу все одно ніхто не почує. Озеро лісове, до найближчого села шість кілометрів, це він знає напевне.

Озирнувши острів утретє й востаннє, він ще подумав, що годилося б його оглянути. Острів мав форму спотвореного неправильного чотирикутника. Прикинувши на око, можна було визначити, що його площа соток п'ятнадцять-двадцять, ну, може, двадцять п'ять, хоча навряд. З того краю, до якого він причалив, берег був піщаний, далі росла вже доволі густа трава, за якою розпочиналися кущі верболозу. За кущами гайочок вільшняку, обіч, наче вибігли з того гайка, три берізки — дві майже зрослися, третя збоку. Ще далі, на віддалі метрів десяти від беріз — єдина розщеплена і розкарячкувата сосна. Схожа на жінку, що нахилилася над озером — може, збиралася прати. «Випрати мою пам'ять», — подумав.

«Огляд закінчено, — подумав далі він і вперше посміхнувся. — Усе інвентаризовано. На траві валяються обривки газет, он сліди й вогнища, значить, тут хтось був, наімовірніше, цієї весни. Можливо, на Пасху, День Перемоги чи ще якесь свято. А може, й просто припливла якась компанія. На щастя, я не

захопив із собою сірників. Отож спокуси й собі розкласти вогнище нема. Нема й потреби. Все, фініта. Кінець третього акту. Рушниця стріляє».

Він приклав рушницю до грудей. Тоді витяг із кишені змайстрований напередодні хитрий пристрій. Це був мотузок зі свого роду лещатами на кінці. Лещата він прикріпив до шнурка, далі обмотав мотузком цівку рушниці, лишивши між лещатами і цим кінцем зазор. Тоді рештки мотузка взяв собі до руки. Лівої, бо правою він буде підтримувати рушницю. Стріляти мусить у серце, спотворювати обличчя, заганяти кулю до рота чи розносити підборіддя він не хоче. Навіть якщо його тіло тут на острові й розкладеться.

«Все, репетицію закінчено», — подумав спокійно, на диво спокійно, начеб то був не він.

8

Телеграма прийшла у вівторок під вечір. Ліда зателефонувала йому на роботу і прочитала текст: «Помер Георгій похорон четвер якщо зможеш приїжджай Ніна». Він спочатку не міг збагнути — від кого телеграма?

— Хто це такий, Славо? — спитала Ліда.

Вона його називала Славою, Славиком, Славунчиком, Славчиком, хоча справжнє його ім'я було Сильвестр.

— Не Сильвиком же тебе називати?

— Не Сильвиком, — згодився він.

...Хоча чому? Сильвик... Славик... Ха...

—Хто такий? — перепитав тепер.

І тут він згадав. Згадав і страшенно здивувався. Чому Ніна прислала цю телеграму? Та він же її років... років десять як не бачив. Ні, навіть одинадцять чи й дванадцять. А її чоловіка, тепер уже покійного чоловіка, бачив узагалі лише двічі в житті. Двічі, хто він йому такий?

—Це чоловік моєї однокласниці. Я його майже не знав, — навіщось додав.

—Однокласниці? З твого села?

—Так. Але вона живе в іншому селі. І в іншому районі.

—Ти поїдеш? — спитала Ліда.

—Не знаю. Навіщо?

Він справді не знав, чи поїде. Тоді не знав. Дивна телеграма зі словом «приїжджай» — хіба на похорон запрошують? Авжеж, мовби й запрошують, але якось не так. І хто він для Ніни і для її чоловіка? Однокласник? Який після школи вряди-годи бачився з нею. З її чоловіком узагалі лише двічі. Перший раз випадково в селі, мовляв, це мій чоловік, познайомся. Чоловік був високим, височенним, Ніна діставала йому ледве до плеча, до якого тулилася примруженим кошеним (він так подумав чомусь, але чому так подумав?), і її очі випромінювали чи то гордість, чи то якусь загаєну тривогу. Чоловік соромливо тицьнув руку — Георгій, — здавалося він соромиться і цієї своєї великості, довжелезності, загорілості-чорноти (мало не мулатського кольору), сили, незграбності, всього, що характеризує саме його на цьому світі. Георгій,

певне, хотів би бути меншим, хоча б таким, як його дружина, але оскільки це не вдавалося, то наче вибачався за це перед іншими.

«Цікаво, чи він такий і в ліжку?» — подумав тоді Сильвестр. Мав на увазі — сильний і сором'язливий.

Думка була недоречна посеред їхнього села. Посеред їхнього життя. На свято Спаса, де годилися інші думки.

—Ти ходив сьогодні до церкви? — раптом спитала Ніна.

—Ні, — зніяковів Сильвестр і чомусь додав: — Мама ходила.

Ніна підійшла до нього ближче, торкнулася руки. Кінчиками пальців, наче боязко.

—Я б хотіла, щоб ти пішов. Постав за нас свічку. За наше щастя. Я маю дуже доброго чоловіка і гарного хазяїна.

Вона повторила якось так, мовби того її чоловіка не було поруч. Але про те він подумав уже пізніше.

Уночі, після отримання телеграми про смерть Георгія, він пригадав цей епізод. Ще пригадав її листи з інституту, де Ніна вчилася на економіста. Її листи з детальними розповідями про своє інститутське кохання. «Ти в мене найліпша подружка, якій я можу звірити усе, що маю на душі», — це фраза із одного з тих листів, яка врізалася в пам'ять.

Подружка? Подружка! Після того листа він дав слово ніколи більше їй не писати.

Він дотримав слова. Не написав більше жодного листа. А вона продовжувала писати.